

ΕΚΠΟΝΗΣΗ: **CMT Prooptiki**
CONSULTING MANAGEMENT TRAINING

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 2.3.4

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΝΕΩΝ ΤΟΜΕΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗ ΒΑΣΗ ΤΩΝ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

ΥΠΟΕΡΓΟ 2: Δράση 2.3 «Εκπόνηση μελετών, ανάπτυξη προτύπων για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας των Κοι.Σ.Π.Ε.»

ΠΡΑΞΗ:

«Ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρέμβασης για την υποστήριξη των Κοινωνικών Συνεταιρισμών (Κοι.Σ.Π.Ε) του αρθ. 12 του Ν.2716/1999 στην κατεύθυνση βελτίωσης της διοικητικής και διαχειριστικής τους ικανότητας»

ΚΩΔΙΚΟΣ:

ΟΠΣ 5041861 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα 2014-2020»
(Κωδ. Πράξης ΣΑ: 2019ΣΕ49110002)

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ:

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
Κοι.Σ.Π.Ε.(Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.)
Αρ. Πρωτ: 277/ΥΠ1/Π_1/01-10-2020

Νοέμβριος, 2022

Το παραδοτέο 2.3.4, αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης σειράς εργαλείων και οδηγιών προτυποποίησης διαδικασιών, που υλοποίησε η Πανελλήνια Ομοσπονδία Κοινωνικών Συνεταιρισμών Περιορισμένης Ευθύνης (ΠΟΚοιΣΠΕ) στο πλαίσιο του έργου με τίτλο: «Ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρέμβασης για την υποστήριξη των Κοινωνικών Συνεταιρισμών Περιορισμένης Ευθύνης (ΚοιΣΠΕ) του αρθρ. 12 του Ν. 2716/1999 στην κατεύθυνση βελτίωσης της διοικητικής και διαχειριστικής τους ικανότητας».

Κύριος σκοπός του έργου, που αναπτύχθηκε σε συνεργασία με τη CMT Prooptiki, είναι η ανάπτυξη, προτυποποίηση και εφαρμογή εργαλείων υποστηριζόμενης απασχόλησης για άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα, καθώς και η ενίσχυση της επάρκειας και της διοικητικής και διαχειριστικής ικανότητας των ΚοιΣΠΕ, στο νέο πολλαπλά μεταβαλλόμενο κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο.

Φιλοδοξία του έργου ήταν να αποτελέσει μία πυξίδα στο δρόμο της εργασιακής ένταξης, αφενός για τα άτομα με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα, που παλεύουν καθημερινά για την κατάκτηση και εμπέδωση του δικαιώματος στην εργασία, αφετέρου για τους ΚοιΣΠΕ, οι οποίοι μέσα στην εικοσαετή τους -πλέον- διαδρομή, επιδιώκουν να ενισχύσουν τις λειτουργίες τους, με σκοπό την ενδυνάμωση του αποκαταστασιακού τους ρόλου και την επίτευξη της βιωσιμότητάς τους.

Για την ΠΟΚοιΣΠΕ

Ο Πρόεδρος,
Κουτίδης Σωτήρης

Η Γραμματέας,
Πόλα Νικολάου

ΠΡΟΦΙΛ ΠΟΚΟΙΣΠΕ & ΚΟΙΣΠΕ

Η ΠΟΚοιΣΠΕ αποτελεί Δευτεροβάθμιο Συλλογικό Όργανο των ΚοιΣΠΕ, οι οποίοι είναι Μονάδες Ψυχικής Υγείας με επιχειρηματική δραστηριότητα που εποπτεύονται από το Υπουργείο Υγείας. Θεσπίστηκαν με το άρθρο 12 του Ν.2716/1999 για την «Ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των υπηρεσιών ψυχικής υγείας». Επιπρόσθετα στο Ν.4430/2016 για την «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία» οι ΚοιΣΠΕ θεωρούνται αυτοδίκαια Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (ΚοινΣΕπ) Ένταξης.

Αποτελούν μια ιδιαίτερη μορφή Συνεταιρισμών, αφού μέσα από τις παραγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες τους, δημιουργούν θέσεις απασχόλησης για άτομα με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα.

Οι ΚοιΣΠΕ διαδραματίζουν έναν ενεργό και καινοτόμο ρόλο στην κοινωνική ενσωμάτωση – επανένταξη ατόμων με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα, συμβάλλοντας σημαντικά στην ολοκλήρωση της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης στη χώρα μας.

Στην Ελλάδα σήμερα λειτουργούν 32 ΚοιΣΠΕ, ενώ υπάρχουν 3 πρωτοβουλίες σύστασης νέων, και αριθμούν πάνω από 3.400 μέλη συνεταιριστές και 1238 εργαζόμενους, 581 εκ των οποίων είναι εργαζόμενοι - άτομα με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Ο κύκλος εργασιών των ΚοιΣΠΕ κατά το έτος 2022 έφτασε τα 11,38 εκ. ευρώ, καθιστώντας αυτούς μία σημαντική ομάδα αναφοράς του οικοσυστήματος Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ), από την οποία παράχθηκαν οι περισσότερες ώρες εργασίας των ατόμων από ευπαθείς και ευάλωτες κοινωνικά ομάδες.

Οι ΚοιΣΠΕ δραστηριοποιούνται σε ένα πλήθος εμπορικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων με βασικούς τομείς δραστηριότητας την παροχή υπηρεσιών καθαριότητας σε δημόσια κτήρια, την εστίαση, τον πρωτογενή τομέα αλλά και τη λειτουργία μικρών καταστημάτων εντός μεγαλύτερων χώρων, όπως για παράδειγμα μικρά καφέ και κυλικεία.

Μάθετε περισσότερα για την ΠΟΚοιΣΠΕ & τους ΚοιΣΠΕ :
www.pokoispe.gr ή www.koispesupport.gr.

Πίνακας Περιεχομένων

Επιτελική Σύνοψη	2
Στόχοι και Μεθοδολογία Εκπόνησης του Παραδοτέου	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Συνοπτική Παρουσίαση της δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε. ανά τομέα δραστηριότητας	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Προκλήσεις και ευκαιρίες για τους Κοι.Σ.Π.Ε. ανά τομέα δραστηριότητας	15
2.1 Τομέας Καθαριότητας	16
2.2 Τομέας Εστίασης	16
2.3 Τομέας Τουρισμού	17
2.4 Τομέας Εμπορίου	17
2.5 Τομέας Υπηρεσιών	18
2.6. Πρωτογενής Τομέας	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Προτάσεις επέκτασης της επιχειρηματικής δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε.	21
3.1 Προτάσεις	21
3.2 Η διαβούλευση με τους Κοι.Σ.Π.Ε	24

Επιτελική Σύνοψη

Το Παραδοτέο 2.3.4: «Προτάσεις νέων τομέων επιχειρησιακής δραστηριότητας στη βάση των αναδυόμενων ευκαιριών στην ελληνική αγορά» συγκεντρώνει τα αποτελέσματα του διαδικτυακού Workshop που πραγματοποιήθηκε στις 05.10.2022 με την συμμετοχή 30 στελεχών από 18 διαφορετικούς Κοι.Σ.Π.Ε. λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα του Παραδοτέου 2.3.1: «30 διαγνωστικές μελέτες με αποτύπωση βιωσιμότητας, προτάσεις βελτίωσης, εφαρμογή των προτάσεων, re-engineering» και του Παραδοτέου 2.3.2: «Εκπόνηση τομεακών μελετών δραστηριότητας Κοι.Σ.Π.Ε.» όπως προδιαγράφηκαν και υλοποιήσαν στο πλαίσιο της Δράσης 2.3 «Εκπόνηση μελετών, ανάπτυξη προτύπων για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας των Κοι.Σ.Π.Ε.» του Υποέργου 2 «Ανάπτυξη, προτυποποίηση και εφαρμογή εργαλείων υποστηριζόμενης απασχόλησης για άτομα με ψυχοκοινωνικά προβλήματα κι ενίσχυση της επάρκειας και της διοικητικής και διαχειριστικής ικανότητας των Κοι.Σ.Π.Ε.» της Πράξης «Ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρέμβασης για την υποστήριξη των Κοινωνικών Συνεταιρισμών (Κοι.Σ.Π.Ε) του αρθ. 12 του Ν.2716/1999 στην κατεύθυνση βελτίωσης της διοικητικής και διαχειριστικής τους ικανότητας»

Το Παραδοτέο δομείται ως εξής:

Αρχικά παρουσιάζεται η μεθοδολογία των δυο παραδοτέων που χρησιμοποιήθηκαν και οι στόχοι για τους οποίους πραγματοποιήθηκε το workshop. Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται τα βασικά στοιχεία και το υλικό που παρουσιάστηκαν στο workshop.

Στο Κεφάλαιο 1 παρουσιάζονται συνοπτικά τα συνολικά στοιχεία που προέκυψαν από την εκπόνηση μελετών βιωσιμότητας για κάθε Κοι.Σ.Π.Ε.

Στο Κεφάλαιο 2 αναδεικνύονται οι προκλήσεις και ευκαιρίες που παρουσιάζονται για τους Κοι.Σ.Π.Ε. σε κάθε έναν από τους τομείς δραστηριότητας που αποτέλεσαν αντικείμενο της μελέτης.

Τέλος στο Κεφάλαιο 3 περιλαμβάνονται οι προτάσεις για πιθανούς νέους τομείς στους οποίους θα μπορούσαν να αναπτύξουν επιχειρησιακή δραστηριότητα οι Κοι.Σ.Π.Ε. ή και πιθανές διαφοροποιήσεις και διεύρυνση των δραστηριοτήτων τους στους τομείς στους οποίους ήδη δραστηριοποιούνται, όπως προέκυψαν κατά τη διαβούλευση με τους Κοι.Σ.Π.Ε. Η έκθεση περιλαμβάνει σύνοψη της συνδυαστικής ανάλυσης των αποτελεσμάτων των μελετών βιωσιμότητας και των τομεακών μελετών στους βασικούς τομείς επιχειρησιακής δραστηριοποίησης και την ανάλυση του Συμβούλου.

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται συνοπτικά οι προκλήσεις και οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται ανά τομέα δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. όπως προέκυψαν από τις τομεακές μελέτες για τις οποίες πραγματοποιήθηκε εκτενής παρουσίαση κατά την διάρκεια τους workshop.

Προκλήσεις & Ευκαιρίες για τους Κοι.Σ.Π.Ε. ανά Τομέα Δραστηριότητας βάσει Τομεακών Μελετών

Τομέας Δραστηριότητας	Προκλήσεις	Ευκαιρίες
Καθαριότητα	<ul style="list-style-type: none"> Μεγάλος κατακερματισμός του τομέα Μεγάλος ανταγωνισμός από τις μεγάλες επιχειρήσεις. Στενή σύνδεση της ζήτησης για τις σχετικές υπηρεσίες με το γενικότερο οικονομικό κλίμα που επικρατεί στην αγορά. Το ότι πρόκειται για τομέα που εμφανίζει σχετικό «κορεσμό»	<ul style="list-style-type: none"> Η αξιοποίηση των κατ' αποκλειστικότητα συμβάσεων οι οποίες συνιστούν ένα πλαίσιο σημαντικών ευκαιριών για συνέχιση της δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον συγκεκριμένο τομέα Η διετία που προηγήθηκε και χαρακτηρίστηκε από την συνθήκη του Covid 19, ενίσχυσε κοινωνικά την «κουλτούρα υγιεινής» γεγονός το οποίο ανάγει την συγκεκριμένη υπηρεσία σε ακόμα μεγαλύτερης ανάγκης διαδικασία – τόσο ποσοτικής όσο και ποιοτικής.
Εστίαση	<ul style="list-style-type: none"> Τομέας ο οποίος επηρεάζεται ιδιαίτερα από την κίνηση της αγοράς, το εισόδημα των καταναλωτών και την πορεία του τουρισμού	<ul style="list-style-type: none"> Η διασύνδεση με άλλους κλάδους, όπως είναι η αγροτοδιατροφή. Την επένδυση σε τοπικά προϊόντα και κουζίνες. Την παροχή υπηρεσιών delivery.
Τουρισμός	<ul style="list-style-type: none"> Σχετικά ανεκμετάλλευτες εναλλακτικές μορφές τουρισμού (Πρόκειται για προκλήσεις που συνιστούν ταυτόχρονα και ευκαιρίες για ανάπτυξη)	<ul style="list-style-type: none"> Επένδυση σε σχετικά ανεκμετάλλευτες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως είναι ο περιπατητικός, ο γαστρονομικός, ο καταδυτικός, ο αναρριχητικός, ο αθλητικός, ο ιατρικός, ο ιαματικός τουρισμός και ο αγροτουρισμός. Επένδυση στη διοργάνωση εγχώριων και περιφερειακών διακοπών, όπως και σύντομων ταξιδιών.
Εμπόριο	<ul style="list-style-type: none"> Οξεία ενεργειακή κρίση. Εντεινόμενες πληθωριστικές πιέσεις. Ψηφιακή και «πράσινη» υστέρηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.	<ul style="list-style-type: none"> Εκτενέστερη αξιοποίηση ηλεκτρονικών υπηρεσιών Ίδρυση ηλεκτρονικών καταστημάτων.
Υπηρεσίες	<ul style="list-style-type: none"> Τα προβλήματα στον εξαιρετικά ευρύ τομέα των υπηρεσιών διαφοροποιούνται εν αναλόγως του επιμέρους τομέα των παρεχόμενων υπηρεσιών, ενώ στο σύνολό του ο τομέας ξεχωρίζει εν γένει για την ψηφιακή ωριμότητά του	<ul style="list-style-type: none"> Επένδυση στην ανάπτυξη ψηφιακών ειδικά υπηρεσιών Επένδυση στην ανάπτυξη υπηρεσιών τηλεκπαίδευσης.

Πρωτογενής Τομέας	<ul style="list-style-type: none"> Εγκατάλειψη παραγωγής/καλλιέργειας. Τάση για αντικατάσταση παραγωγής/καλλιέργειας εισαγωγές προϊόντων.	της	της	με	<ul style="list-style-type: none"> Ανάπτυξη συνεργειών με άλλους τομείς αιχμής, όπως είναι η εστίαση. Αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας από μέρους των παραγωγών. Αξιοποίηση της τυποποίησης/μεταποίησης. Επένδυση στη βιολογική παραγωγή.
-------------------	--	-----	-----	----	---

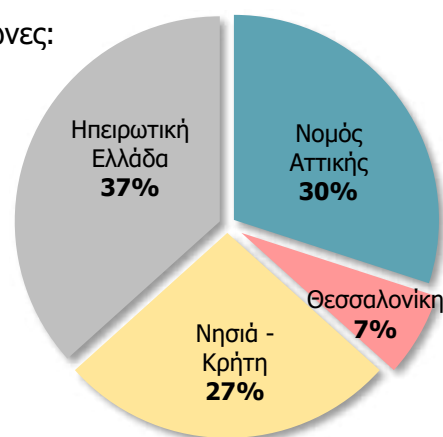
Στην δεύτερη ενότητα του workshop έγινε η συνοπτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων των Μελετών βιωσιμότητας με στόχο την αποτύπωση της δυναμικής των Συνεταιρισμών.

Από την σύνοψη των εξατομικευμένων – δηλαδή ανά Κοι.Σ.Π.Ε. – μελετών παρατηρήθηκε εύλογα ανομοιογένεια στο εύρος των ληφθέντων στοιχείων, στο ύψος των οικονομικών δραστηριοτήτων αλλά και στην ποιοτική βαθμίδα, η οποία περιλαμβάνει τόσο το φάσμα της επιχειρηματικής δράσης όσο και τα τοπικά χαρακτηριστικά τα οποία παίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο για κάθε Συνεταιρισμό. Έτσι σε πρώτο βαθμό και κατόπιν ανάλυσης επιλέχθηκε η **κατανομή των Κοι.Σ.Π.Ε. σε τρεις (3) κύριες κατηγορίες**, ήτοι:

- **Περιοχή** όπου εδρεύει και δρα ο εκάστοτε Συνεταιρισμός
- **Μέγεθος** βάσει κύκλου εργασιών
- **Υπηρεσίες** που παρέχει ο εκάστοτε Κοι.Σ.Π.Ε.

Η κατά **περιοχή** κατανομή αφορά τέσσερις (4) βασικές ζώνες:

(α) Νομός Αττικής	(9 Κοι.Σ.Π.Ε.)
(β) Θεσσαλονίκη	(2 Κοι.Σ.Π.Ε.)
(γ) Νησιά – Κρήτη	(8 Κοι.Σ.Π.Ε.)
(δ) Ηπειρωτική Ελλάδα	(11 Κοι.Σ.Π.Ε.)

Κατόπιν της παρουσίασης των αποτελεσμάτων των τομεακών μελετών και των συνολικών οικονομικών στοιχείων που προέκυψαν από τις μελέτες βιωσιμότητας, αποτυπώθηκαν προτάσεις του Συμβούλου ενώ παράλληλα δόθηκε ο χώρος στους συμμετέχοντες για την κατάθεση των επιχειρηματικών τους προτάσεων λαμβάνοντας υπόψη τους αξιολογικούς παράγοντες της α) εφικτότητας, της β) συμβολής και γ) τις απαιτήσεις σε συνέργειες-συνεργασίες. Οι προτάσεις που προέκυψαν αποτυπώνονται στον ακόλουθο πίνακα.

Σύνθεση Προτάσεων Επέκτασης της Επιχειρηματικής Δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε. όπως προέκυψαν στο Workshop (05.10.2022)

Τομέας Δραστηριότητας	Προτάσεις	Διαβούλευση με τους Κοι.Σ.Π.Ε.
<i>Καθαριότητα</i>	<ul style="list-style-type: none"> Συνέχιση της δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. 'συγκράτηση' ωστόσο πόρων για την επένδυση σε τομείς και δράσεις που εμφανίζουν μεγαλύτερη δυναμική ανάπτυξης. 	<ul style="list-style-type: none"> Συμφωνία των συμμετεχόντων για τις περιορισμένες δυνατότητες στον τομέα της καθαριότητας
<i>Εστίαση</i>	<ul style="list-style-type: none"> Προσεκτική επένδυση με προσπάθεια διασύνδεσης μεταξύ των κλάδων της αγροδιατροφής και της εστίασης. Επικέντρωση σε τοπικά προϊόντα και κουζίνες Παροχή υπηρεσιών delivery 	<ul style="list-style-type: none"> Επένδυση μέσω του ανοίγματος κυλικίων (ή και υπηρεσίες catering, όχι μόνον σχολικά γεύματα), όπου το κόστος για μισθοδοσία και πρώτες ύλες είναι κατά κανόνα χαμηλότερο από ό,τι σε εστιατόρια
<i>Τουρισμός</i>	<ul style="list-style-type: none"> Επένδυση σε παροχή υπηρεσιών που αφορούν σε σχετικά ανεκμετάλλευτες εναλλακτικές μορφές τουρισμού 	<ul style="list-style-type: none"> Ανάπτυξη δραστηριοτήτων από μέρους των Κοι.Σ.Π.Ε. που θα βασίζονται στη συνεργασία τουρισμού και πρωτογενούς τομέα (ειδικά εναλλακτικών μορφών τουρισμού, π.χ. γαστρονομικός τουρισμός, ακόμη και σε περιοχές που δεν θεωρούνται ως κατεξοχόν τουριστικές).
<i>Εμπόριο</i>	<ul style="list-style-type: none"> Εκτενέστερη αξιοποίηση ηλεκτρονικών υπηρεσιών και την ίδρυση ηλεκτρονικών καταστημάτων 	<ul style="list-style-type: none"> Δημιουργία ψηφιακής πλατφόρμας (δικτυακής πύλης), η οποία να δίνει πρόσβαση σε δυνητικούς πελάτες για αγορά των προϊόντων που παράγουν οι Κοι.Σ.Π.Ε.
<i>Υπηρεσίες</i>	<ul style="list-style-type: none"> Μεγαλύτερη έμφαση στην εξυπηρέτηση και υποστήριξη πελατών και, πιο συγκεκριμένα, στην παροχή υπηρεσιών πληροφορικής Ανάπτυξη και παροχή υπηρεσιών τηλεκπαίδευσης 	<ul style="list-style-type: none"> Μεγαλύτερη επένδυση των Κοι.Σ.Π.Ε. στην 'ήπια' διαχείριση απορριμμάτων/την ανακύκλωση (και τη λεγόμενη 'ανταποδοτική' ανακύκλωση).
<i>Συνδυασμός Δράσεων</i>	<ul style="list-style-type: none"> Ανάπτυξη δραστηριοτήτων από μέρους των Κοι.Σ.Π.Ε. που θα βασίζονται σε συνέργειες ανάμεσα στην εστίαση και άλλους τομείς (π.χ. τον πρωτογενή τομέα, το εμπόριο, τις υπηρεσίες, τον τουρισμό) 	<ul style="list-style-type: none"> Συμφωνία των συμμετεχόντων για τις δυνατότητες ανάπτυξης συνδυασμένων δράσεων

Στόχοι και Μεθοδολογία Εκπόνησης του Παραδοτέου

Κύριο στόχο του Παραδοτέου 2.3.4 υπό τον τίτλο 'Προτάσεις νέων τομέων επιχειρησιακής δραστηριότητας στη βάση των αναδυόμενων ευκαιριών στην ελληνική αγορά' συνιστά η παρουσίαση προτάσεων για πιθανούς νέους τομείς, στους οποίους θα μπορούσαν να αναπτύξουν επιχειρηματική δραστηριότητα οι Κοι.Σ.Π.Ε. ή και για πιθανές διαφοροποιήσεις (ή και διεύρυνση των δραστηριοτήτων τους) στους τομείς στους οποίους ήδη δραστηριοποιούνται οι Κοι.Σ.Π.Ε. Για τον λόγο αυτό, το παρόν περιλαμβάνει σύνοψη της συνδυαστικής ανάλυσης των αποτελεσμάτων των μελετών βιωσιμότητας¹ και των τομεακών μελετών στους βασικούς τομείς επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε.², καθώς και την διατύπωση προτάσεων του Συμβούλου, όπως και την παρουσίαση των απόψεων των εμπλεκόμενων μερών/συμμετεχόντων στο διαδικτυακό workshop που πραγματοποιήθηκε στις 5 Οκτωβρίου 2022.

Για την έγκαιρη ενημέρωση των Συνεταιρισμών απεστάλη πρόσκληση- ενημερωτικό έντυπο στις 26.09 & 03.10 με πληροφορίες σχετικά με το σε ποιους απευθύνεται, τον σκοπό και τις θεματικές ενότητες που θα αναπτυχθούν. Επιπλέον, στο έντυπο συμπεριλαμβάνονταν οι απαραίτητες οδηγίες προς τους συμμετέχοντες για την εγγραφή-σύνδεση στην πλατφόρμα τηλεδιάσκεψης του ZOOM.

Στο workshop παρουσιάστηκαν τα ευρήματα των μελετών βιωσιμότητας και των τομεακών μελετών στους βασικούς τομείς επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. και συζητήθηκαν προτάσεις για νέες επιχειρηματικές δυνατότητες των Κοι.Σ.Π.Ε. Πιο αναλυτικά, στο επίκεντρο του workshop βρέθηκαν: τα αποτελέσματα των τομεακών μελετών· οι δυνατότητες νέων επιχειρηματικών δράσεων· οι προτάσεις και τα αποτελέσματα της διαβούλευσης με τους Κοι.Σ.Π.Ε. Όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω, το Παραδοτέο 2.3.4 αποτελεί λοιπόν ουσιαστικά το αποτέλεσμα της σύνθεσης των προαναφερθεισών θεματικών, με έμφαση στη διατύπωση βιώσιμων προτάσεων για την ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας από μέρος των Κοι.Σ.Π.Ε.

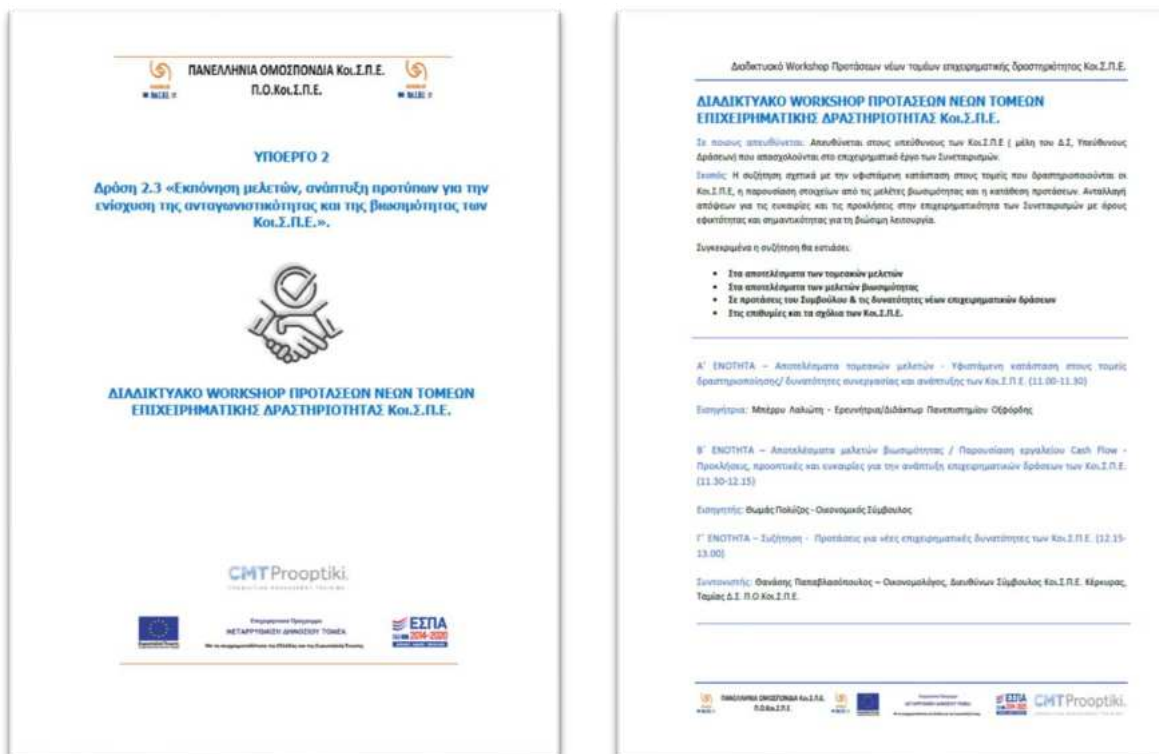
---

¹ Π.2.3.1 «30 διαγνωστικές μελέτες με αποτύπωση βιωσιμότητας, προτάσεις βελτίωσης, εφαρμογή των προτάσεων, re-engineering»

² Π.2.3.2 «Εκπόνηση τομεακών μελετών δραστηριότητας Κοι.Σ.Π.Ε.»

Εικόνα 1. Ενημερωτικό Υλικό για τη διεξαγωγή του workshop «Προτάσεις Νέων Τομέων Επιχειρηματικής Δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε. (05.10.22)»

Ο πίνακας που ακολουθεί περιέχει τον αριθμό εγγραφών στην διαδικτυακή πλατφόρμα ZOOM και τα στοιχεία των συμμετεχόντων έχουν σκόπιμα σκιαστεί, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. 27 συμμετέχοντες πραγματοποίησαν προεγγραφή στο Workshop τις προηγούμενες μέρες και πριν την έναρξη ενώ 13 εισήλθαν στην πλατφόρμα πραγματοποίησαν εγγραφή και είσοδο κατά τη διάρκειά. Οι συνολικοί συμμετέχοντες ανήλθαν σε 40 άτομα εκ των οποίων οι 32 αποτελούν στελέχη (Μέλη Δ.Σ., Διοικητικοί, Υπεύθυνοι Δράσεων, Επόπτες) από 18 διαφορετικούς Κοι.Σ.Π.Ε.

Λίστα Συμμετεχόντων του workshop «Προτάσεις Νέων Τομέων Επιχειρηματικής Δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε. (05.10.22)»

	Registrants	Email	Registration Time
1			9/26/2022 13:10
2			9/27/2022 8:53
3			9/27/2022 9:43
4			9/28/2022 11:06
5			9/28/2022 11:42
6			9/28/2022 11:52
7			9/29/2022 13:39
8			10/3/2022 11:08
9			10/3/2022 11:28
10			10/3/2022 12:36
11			10/4/2022 12:16
12			10/4/2022 14:34
13			10/4/2022 14:35
14			10/4/2022 15:34
15			10/4/2022 21:54
16			10/5/2022 10:24
17			10/5/2022 10:31
18			10/5/2022 10:35
19			10/5/2022 10:47
20			10/5/2022 10:50
21			10/5/2022 10:51
22			10/5/2022 10:55
23			10/5/2022 10:55
24			10/5/2022 10:57
25			10/5/2022 10:58
26			10/5/2022 10:58
27			10/5/2022 10:58
28			10/5/2022 11:01
29			10/5/2022 11:02
30			10/5/2022 11:03
31			10/5/2022 11:03
32			10/5/2022 11:04
33			10/5/2022 11:12
34			10/5/2022 11:15
35			10/5/2022 11:16
36			10/5/2022 11:26
37			10/5/2022 11:31

Παραδοτέο 2.3.4 Προτάσεις νέων τομέων επιχειρησιακής δραστηριότητας στη βάση των αναδυόμενων ευκαιριών στην ελληνική αγορά

38			10/5/2022 11:35
39			10/5/2022 11:36
40			10/5/2022 11:46

Φωτογραφικό υλικό workshop «Προτάσεις Νέων Τομέων Επιχειρηματικής Δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε. (05.10.22)»

Διαδικτυακό Workshop
 Προτάσεων Νέων Τομέων Επιχειρηματικής Δραστηριότητας Κοι.Σ.Π.Ε.
 Εισηγήτρια: Μπέρι Λαλιώτη
 Ερευνήτρια/Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Οξφόρδης
 5 Οκτωβρίου 2022

Διαδικτυακό Workshop
 Προτάσεων Νέων Τομέων Επιχειρηματικής Δραστηριότητας Κοι.Σ.Π.Ε.
Οικονομικά Αποτελέσματα Μελετών Βιωσιμότητας
 Εισηγητής: Πολύζος Θωμάς
 Αθήνα – 5 Οκτωβρίου 2022

Συνδυαστική ΚΑΤΑΝΟΜΗ Κοι.Σ.Π.Ε. - περιοχή & κύκλος εργασιών

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΜΕΓΑΛΟΣ	ΜΕΣΑΙΟΣ	ΜΙΚΡΟΣ
ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	3	4	2
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	1	1	0
ΝΗΣΙΑ - ΚΡΗΤΗ	1	2	4
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	1	4	5

ΚΥΚΛΟΣ ΕΠΙΣΤΑΣΙΩΝ 2021

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	41%
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	18%
ΝΗΣΙΑ - ΚΡΗΤΗ	18%
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	23%

ΠΕΡΙΟΧΗ	2018	2019	2020	2021
ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	2.809.000 €	4.024.000 €	3.339.000 €	3.823.000 €
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	2.265.000 €	2.495.000 €	2.335.000 €	2.192.000 €
ΝΗΣΙΑ - ΚΡΗΤΗ	1.338.000 €	1.218.000 €	1.025.000 €	1.720.000 €
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	1.043.000 €	1.661.000 €	1.522.000 €	1.668.000 €

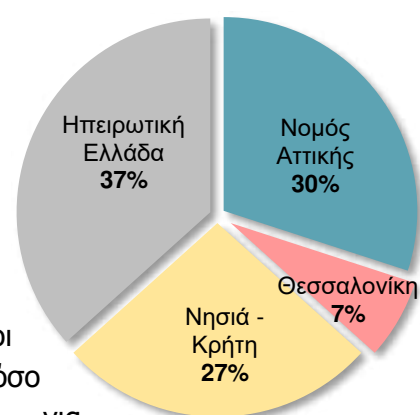
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Συνοπτική Παρουσίαση της δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε. ανά τομέα δραστηριότητας

Από την σύνοψη των εξατομικευμένων – δηλαδή ανά Κοι.Σ.Π.Ε. – μελετών παρατηρήθηκε εύλογα ανομοιογένεια στο εύρος των ληφθέντων στοιχείων, στο ύψος των οικονομικών δραστηριοτήτων αλλά και στην ποιοτική βαθμίδα, η οποία περιλαμβάνει τόσο το φάσμα της επιχειρηματικής δράσης όσο και τα τοπικά χαρακτηριστικά τα οποία παίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο για κάθε Συνεταιρισμό. Έτσι σε πρώτο βαθμό και κατόπιν ανάλυσης επιλέχθηκε η **κατανομή των Κοι.Σ.Π.Ε. σε τρεις (3) κύριες κατηγορίες**, ήτοι:

- **Περιοχή** όπου εδρεύει και δρα ο εκάστοτε Συνεταιρισμός
- **Μέγεθος** βάσει κύκλου εργασιών
- **Υπηρεσίες** που παρέχει ο εκάστοτε Κοι.Σ.Π.Ε.

Η κατά **περιοχή** κατανομή αφορά τέσσερις (4) βασικές ζώνες:

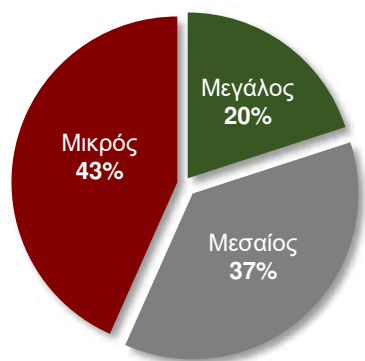
(α) Νομός Αττικής	(9 Κοι.Σ.Π.Ε.)
(β) Θεσσαλονίκη	(2 Κοι.Σ.Π.Ε.)
(γ) Νησιά – Κρήτη	(8 Κοι.Σ.Π.Ε.)
(δ) Ηπειρωτική Ελλάδα	(11 Κοι.Σ.Π.Ε.)

Η κατανομή έγινε με γνώμονα τον τοπικό χαρακτήρα, καθώς οι ευκαιρίες αλλά και οι αδυναμίες τόσο σε λειτουργικό επίπεδο όσο σε επίπεδο δράσης συχνά πηγάζουν από την τοποθεσία – για παράδειγμα τα έσοδα από τουρισμό μπορούν να ληφθούν πιο σοβαρά υπόψη στα Νησιά και την Κρήτη παρά στην Ηπειρωτική Ελλάδα ή την Θεσσαλονίκη. Οι υπηρεσίες δε, της καθαριότητας, ενέχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να αναπτυχθούν βάσει ευκαιριών στο Λεκανοπέδιο Αττικής παρά σε έναν Κοι.Σ.Π.Ε. ο οποίος βρίσκεται σε κάποιο νησί.

Η κατά **μέγεθος** κατανομή αφορά την στρωματοποίηση βάσει κύκλου εργασιών 2021, ήτοι:

(α) Μεγάλος Κοι.Σ.Π.Ε. (κύκλος εργασιών άνω των € 500.000)	(6 Κοι.Σ.Π.Ε.)
(β) Μεσαίος Κοι.Σ.Π.Ε. (κύκλος εργασιών € 100.000 - 500.000)	(11 Κοι.Σ.Π.Ε.)
(γ) Μικρός Κοι.Σ.Π.Ε. (κύκλος εργασιών έως € 100.000)	(13 Κοι.Σ.Π.Ε.)

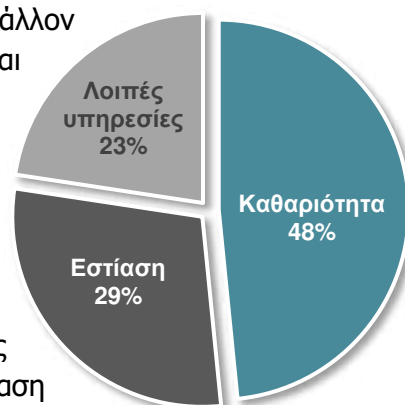
Είναι σαφές ότι η πλειονότητα των Κοι.Σ.Π.Ε. μπορούν να θεωρηθούν μικρομεσαίοι εμπορικά, με το 80% αυτών να μην ξεπερνάει τις € 42.000 μηνιαία έσοδα, και πιο συγκεκριμένα σχεδόν οι μισοί δεν ξεπερνούν τις € 8.000 μηνιαία έσοδα. Το συγκεκριμένο στατιστικό στοιχείο αρκεί ώστε να κατανοηθεί τόσο η δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι περισσότεροι Κοι.Σ.Π.Ε. σε επίπεδο ανάπτυξης δράσεων αλλά και επίσης σε επίπεδο ρευστότητας.

Η κατά υπηρεσία κατανομή έγινε σε τρεις (3) κατηγορίες υπηρεσιών:

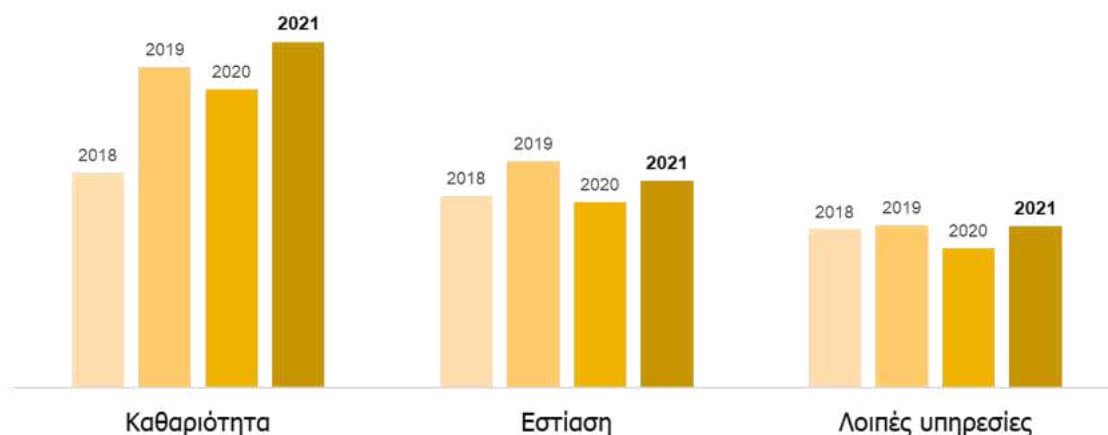
- (α) Υπηρεσίες καθαριότητας
- (β) Υπηρεσίες εστίασης
- (γ) Λοιπές υπηρεσίες

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	10	5	9	1	2	0	2
ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ	✓	✓	✓	●	✓	●	●
ΕΣΤΙΑΣΗ	✓	✓	●	✓	●	✓	●
ΛΟΙΠΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	✓	●	✓	✓	●	●	✓

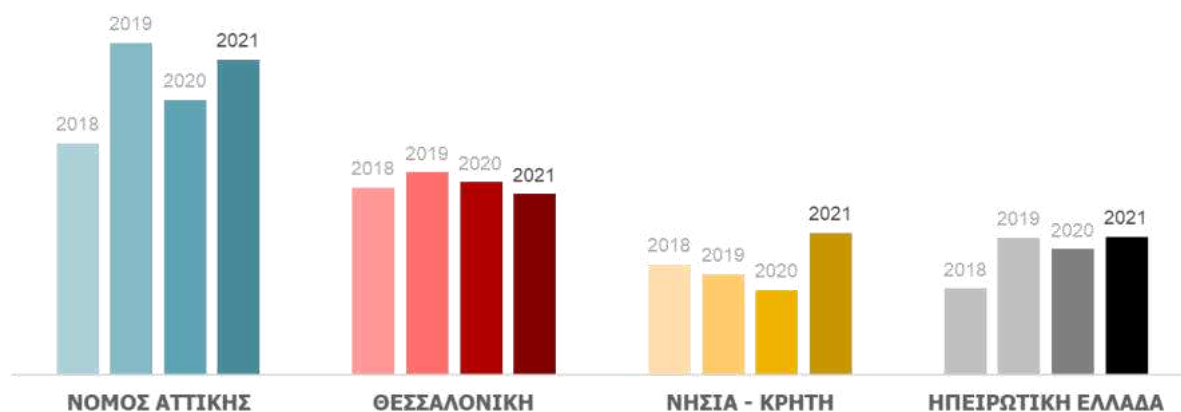
Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι λόγω της ανομοιογένειας των ληφθέντων στοιχείων από τους Κοι.Σ.Π.Ε, αλλά και σε πολλές περιπτώσεις λόγω της συγκεντρωτικής αποτύπωσης, δεν ήταν εφικτό οι «λοιπές υπηρεσίες» να αναλυθούν ανά τομέα – πλην του εμπορίου ωστόσο η πολύ μικρή του θέση ως προς τον συνολικό τζίρο (οριακά 3%), μάλλον αποδιοργάνωνε παρά προσέφερε στην οικονομική ανάλυση και την στατιστική. Η ως άνω κατανομή εξάλλου είναι εναρμονισμένη αξιακά, όπως αυτό αποτυπώνεται στο διπλανό γράφημα το οποίο αφορά την **συμμετοχή της εκάστοτε υπηρεσίας στον κύκλο εργασιών για το σύνολο των Κοι.Σ.Π.Ε. το 2021**. Σε αυτό δεσπόζει ο τζίρος από τις υπηρεσίες καθαριότητας, καθώς καλύπτει σχεδόν το μισό του συνόλου των εσόδων για όλους τους Συνεταιρισμούς. Η εν λόγω δραστηριότητα, όπως και η εστίαση

αλλά και οι υπόλοιπες δράσεις, παρουσίασαν ύφεση το 2020 και ανάκαμψη το 2021, όπως αποτυπώνεται και στο παρακάτω γράφημα.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζεται και στον **ανά περιοχή κύκλο εργασιών**, όπως αυτός αποτυπώνεται στο παρακάτω γράφημα με στοιχεία πωλήσεων των ετών 2018-2021.

Να σημειωθεί ότι σε όλες τις περιοχές το 2020 υπήρξε μείωση των εσόδων, ενώ για το 2021 είναι εμφανής η αύξηση των εσόδων στα νησιά και την Κρήτη, όπου το τουριστικό στοιχείο είναι εντονότερο από τις άλλες περιοχές, ενώ και στην Αττική και κυρίως από τις αυξήσεις στις συμβάσεις με τους φορείς του Δημοσίου υπήρξε και ανάλογη βελτίωση στον κύκλο εργασιών του έτους.

Παρατηρώντας τον κύκλο εργασιών ανά μέγεθος Κοι.Σ.Π.Ε, βλέπουμε ότι οι μεγάλοι συνεταιρισμοί παράγουν κατά μέσο όρο ετήσια έσοδα σχεδόν € 950.000, οι μεσαίοι περίπου € 290.000 ενώ οι μικροί περίπου € 50.000 μέσα ετήσια έσοδα. Η υπεροχή των μεγάλων Κοι.Σ.Π.Ε. σε επίπεδο εσόδων δεν τους επιτρέπει ωστόσο να

δημιουργήσουν κερδοφορία στο σύνολό τους και για το 2021 τα οικονομικά αποτελέσματα είναι οριακά ζημιογόνα σε συγκεντρωτική αποτύπωση. Αντίθετα, οι μικροί Κοι.Σ.Π.Ε. κυρίως λόγω της ελλείψεως δυνατότητας χρονικής μετακύλισης σημαντικών υποχρεώσεων σε βαθμό ανάλογο των μεγαλύτερων Κοι.Σ.Π.Ε, αναγκάζονται εξ ανάγκης ρευστότητας σε οριακά κερδοφόρα αποτελέσματα. Να σημειωθεί επίσης και το ιδιάζον της τελευταίας χρονιάς, καθώς τα αρνητικά αποτελέσματα για αρκετούς Κοι.Σ.Π.Ε. καλύφθηκαν ταμειακά από την λήψη Επιστρεπτέας Προκαταβολής.

Κοι.Σ.Π.Ε.	Οικονομικά Αποτελέσματα 2021	Αποτελέσματα άνευ επιχορηγήσεων
Μεγάλοι	-2%	-4%
Μεσαίοι	6%	-4%
Μικροί	3%	-10%

Η λήψη ενισχύσεων δε, σε επίπεδο επιχορηγήσεων, δημιουργεί αντίστροφη εικόνα σε επίπεδο αποτελεσμάτων, καθώς από τα οικονομικά δεδομένα φαίνεται ότι τα αποτελέσματα άνευ επιχορηγήσεων στους μικρούς Κοι.Σ.Π.Ε. ήταν δυσμενέστερα σε σχέση με τους μεγάλους και τους μεσαίους, οι οποίοι δείχνουν καλύτερα ποσοστά επιχειρηματικής «αυτονομίας» βάσει των άνευ επιχορηγήσεων αποτελεσμάτων της τελευταίας χρήσης. Η επιρροή των επιχορηγήσεων στην «εξομάλυνση» των ετήσιων αποτελεσμάτων αποτυπώνεται τόσο σε επίπεδο τοπικού χαρακτήρα όσο και σε επίπεδο εμπορικής δραστηριότητας, καθώς -πλην συγκεκριμένων εξαιρέσεων- τα κατά τόπους οικονομικά αποτελέσματα παρουσιάζονται περίπου ίδια ακόμα και στις περιπτώσεις όπου τα έσοδα από τις υπηρεσίες καθαριότητας (*υψηλής αξιοπιστίας και μηδενικής επισφάλειας*) έχουν υψηλό ποσοστό στον συνολικό ετήσιο τζίρο. Αυτή η «ευθυγράμμιση» αιτιολογείται σε μεγάλο βαθμό στο κοινωνικό έργο των Κοι.Σ.Π.Ε., το οποίο

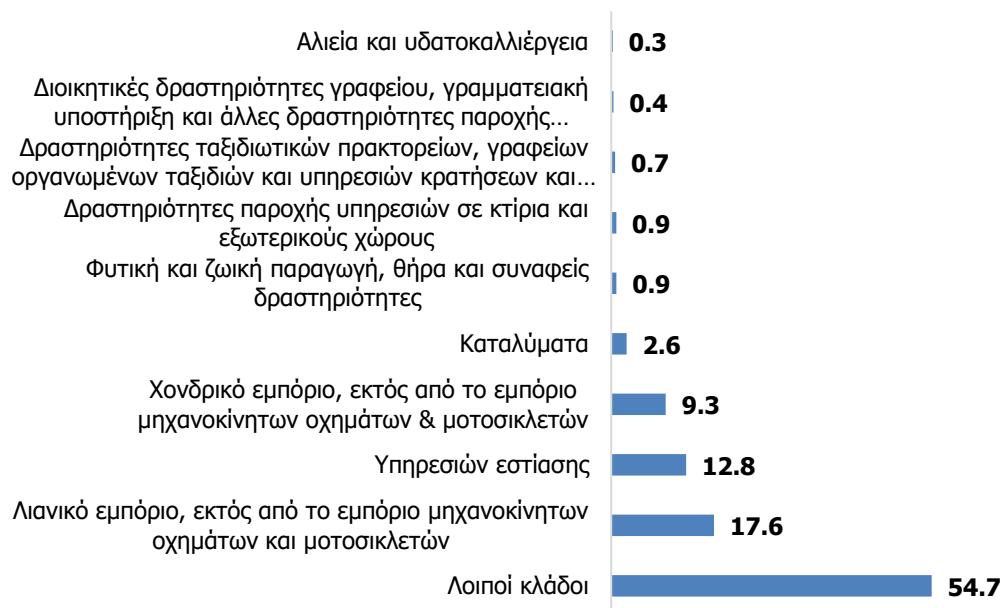
εκδηλώνεται στην επαγγελματική αποκατάσταση των Λ.Υ.Ψ.Υ., οπότε και είθισται με την εισροή σημαντικού εσόδου να παράγεται σχεδόν άμεσα και το ανάλογο έξοδο με στόχο να μεγαλώσει ο αριθμός των απασχολούμενων Λ.Υ.Ψ.Υ. και με αποτέλεσμα οριακό οικονομικά.

Η συνθήκη αυτή ταυτίζεται και με το μείζον συμπέρασμα ότι **ουδείς τομέας δραστηριότητας δεν θεωρείται "de facto" προνομιούχος και οικονομικά αποδοτικός**, ακόμα κι αν αυτός αφορά σύμβαση με φορέα του Δημοσίου, καθώς οι συνθήκες για εκάστοτε Κοι.Σ.Π.Ε. ποικίλλουν ανεξάρτητα τοπικού χαρακτήρα ή μεγέθους αυτού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Προκλήσεις και ευκαιρίες για τους Κοι.Σ.Π.Ε. ανά τομέα δραστηριότητας

Στο πλαίσιο εκπόνησης του Παραδοτέου 2.3.2. *Εκπόνηση τομεακών μελετών δραστηριότητας Κοι.Σ.Π.Ε.* και κατόπιν της έρευνας γραφείου που πραγματοποιήθηκε παρουσιάζονται παρακάτω συγκεντρωτικά στοιχεία για το είδος της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Ελλάδα σύμφωνα με το ειδικό ετήσιο τεύχος του Π.Σ. ΕΡΓΑΝΗ για το έτος 2021.

Αντίστοιχα, ακολουθεί Διάγραμμα με την κατανομή των εργαζόμενων ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας για το έτος 2021 σύμφωνα με το Π.Σ. ΕΡΓΑΝΗ.

2.1 Τομέας Καθαριότητας

Οι κυριότερες προκλήσεις που συνοδεύουν την επιλογή της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα της καθαριότητας συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Τον μεγάλο κατακερματισμό του τομέα.
- Τον μεγάλο ανταγωνισμό από τις μεγάλες επιχειρήσεις.
- Τη στενή σύνδεση της ζήτησης για τις σχετικές υπηρεσίες με το γενικότερο οικονομικό κλίμα που επικρατεί στην αγορά.
- Το ότι πρόκειται για τομέα που εμφανίζει σχετικό «κορεσμό».

Από την άλλη, οι κυριότερες ευκαιρίες για επιχειρηματική δραστηριοποίηση των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα της καθαριότητας συνοψίζονται ως ακολούθως:

- Παρά τις προαναφερθείσες προκλήσεις και το ότι ο τομέας εμφανίζει εν γένει μικρότερη δυναμική ανάπτυξης σε σχέση με άλλους τομείς δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε., οι κατ' αποκλειστικότητα συμβάσεις συνιστούν ένα πλαίσιο σημαντικών ευκαιριών για συνέχιση της δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα της καθαριότητας.

2.2 Τομέας Εστίασης

Οι κυριότερες προκλήσεις που συνοδεύουν την επιλογή της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα της εστίασης συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Πρόκειται για τομέα που επηρεάζεται ιδιαίτερα από την κίνηση και της αγοράς, το εισόδημα των καταναλωτών και την πορεία του τουρισμού.

Από την άλλη, οι κυριότερες ευκαιρίες για επιχειρηματική δραστηριοποίηση των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα της εστίασης, ο οποίος φέρεται να εμφανίζει σαφή δυναμική ανάπτυξης, συνοψίζονται ως ακολούθως:

- Τη διασύνδεση με άλλους κλάδους, όπως είναι η αγροτοδιατροφή.
- Την επένδυση σε τοπικά προϊόντα και κουζίνες.
- Την παροχή υπηρεσιών delivery.

2.3 Τομέας Τουρισμού

Οι κυριότερες προκλήσεις που συνοδεύουν την επιλογή της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα του τουρισμού συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Τις σχετικά ανεκμετάλλευτες εναλλακτικές μορφές τουρισμού (π.χ. περιπατητικός, γαστρονομικός, καταδυτικός, αναρριχητικός, αγροτουρισμός, αθλητικός, ιατρικός, ιαματικός). Πρόκειται για προκλήσεις που συνιστούν ταυτόχρονα και ευκαιρίες για ανάπτυξη.

Από την άλλη, οι κυριότερες ευκαιρίες για επιχειρηματική δραστηριοποίηση των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα του τουρισμού, ο οποίος αποτελεί εν γένει τομέα στον οποίο η χώρα μας εμφανίζει επιδεικνύει σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα, σε σχέση με πολλές άλλες χώρες, συνοψίζονται ως ακολούθως:

- Την επένδυση σε σχετικά ανεκμετάλλευτες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως είναι ο περιπατητικός, ο γαστρονομικός, ο καταδυτικός, ο αναρριχητικός, ο αθλητικός, ο ιατρικός, ο ιαματικός τουρισμός και ο αγροτουρισμός.
- Την επένδυση στη διοργάνωση εγχώριων και περιφερειακών διακοπών, όπως και σύντομων ταξιδιών.

2.4 Τομέας Εμπορίου

Οι κυριότερες προκλήσεις που συνοδεύουν την επιλογή της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα του εμπορίου συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Την οξεία ενεργειακή κρίση.
- Τις εντεινόμενες πληθωριστικές πιέσεις.
- Την ψηφιακή και «πράσινη» υστέρηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Από την άλλη, οι κυριότερες ευκαιρίες για επιχειρηματική δραστηριοποίηση των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα του εμπορίου, τομέα για τον οποίο αναμενόταν ανάκαμψη, από το τέλος του 2021, με έμφαση στο λιανικό εμπόριο μεταχειρισμένων ειδών σε καταστήματα, συνοψίζονται ως ακολούθως:

- Την εκτενέστερη αξιοποίηση ηλεκτρονικών υπηρεσιών
- Την ίδρυση ηλεκτρονικών καταστημάτων.

2.5 Τομέας Υπηρεσιών

Οι κυριότερες προκλήσεις που συνοδεύουν την επιλογή της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα των υπηρεσιών συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Τα προβλήματα στον εξαιρετικά ευρύ τομέα των υπηρεσιών διαφοροποιούνται εν πολλοίς αναλόγως του επιμέρους τομέα των παρεχόμενων υπηρεσιών, ενώ στο σύνολό του ο τομέας ξεχωρίζει εν γένει για την ψηφιακή ωριμότητά του.

Από την άλλη, οι κυριότερες ευκαιρίες για επιχειρηματική δραστηριοποίηση των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα των υπηρεσιών, όπου καταγράφεται ανάκαμψη, με τη μεγαλύτερη αύξηση στον κύκλο εργασιών να σημειώνεται στις υπηρεσίες δραστηριοτήτων επεξεργασίας δεδομένων και δραστηριοτήτων παροχής πληροφόρησης, συνοψίζονται ως ακολούθως:

- Την επένδυση στην ανάπτυξη ψηφιακών ειδικά υπηρεσιών
- Την επένδυση στην ανάπτυξη υπηρεσιών τηλεκπαίδευσης.

2.6. Πρωτογενής Τομέας

Οι κυριότερες προκλήσεις που συνοδεύουν την επιλογή της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον πρωτογενή τομέα συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Την εγκατάλειψη της παραγωγής/καλλιέργειας.
- Την τάση για αντικατάσταση της παραγωγής/καλλιέργειας με εισαγωγές προϊόντων.

Από την άλλη, οι κυριότερες ευκαιρίες για επιχειρηματική δραστηριοποίηση των Κοι.Σ.Π.Ε. στον πρωτογενή τομέα, τον πρώτο σε σειρά κατάταξης τομέα που συνέβαλε στην άνοδο της απασχόλησης το 2021, συγκριτικά με το 2020, συνοψίζονται ως ακολούθως:

- Την ανάπτυξη συνεργειών με άλλους τομείς αιχμής, όπως είναι η εστίαση.
- Την αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας από μέρους των παραγωγών.
- Την αξιοποίηση της τυποποίησης/μεταποίησης.
- Την επένδυση στη βιολογική παραγωγή.

Εν κατακλείδι στους τομείς της οικονομίας που μελετήθηκαν οι προκλήσεις και ευκαιρίες που παρουσιάζονται στον καθένα από αυτούς αποτυπώνεται στον ακόλουθο Πίνακα:

Τομέας Δραστηριότητας	Προκλήσεις	Ευκαιρίες
Καθαριότητα	<ul style="list-style-type: none"> Μεγάλος κατακερματισμός του τομέα Μεγάλος ανταγωνισμός από τις μεγάλες επιχειρήσεις. Στενή σύνδεση της ζήτησης για τις σχετικές υπηρεσίες με το γενικότερο οικονομικό κλίμα που επικρατεί στην αγορά. Το ότι πρόκειται για τομέα που εμφανίζει σχετικό «κορεσμό» 	<ul style="list-style-type: none"> Η αξιοποίηση των κατ' αποκλειστικότητα συμβάσεων οι οποίες συνιστούν ένα πλαίσιο σημαντικών ευκαιριών για συνέχιση της δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον συγκεκριμένο τομέα Η διετία που προηγήθηκε και χαρακτηρίστηκε από την συνθήκη του Covid 19, ενίσχυσε κοινωνικά την «κουλτούρα υγιεινής» γεγονός το οποίο ανάγει την συγκεκριμένη υπη-ρεσία σε ακόμα μεγαλύτερης ανάγκης διαδικασία – τόσο ποσοτικής όσο και ποιοτικής.
Εστίαση	<ul style="list-style-type: none"> Τομέας ο οποίος επηρεάζεται ιδιαίτερα από την κίνηση της αγοράς, το εισόδημα των καταναλωτών και την πορεία του τουρισμού 	<ul style="list-style-type: none"> Η διασύνδεση με άλλους κλάδους, όπως είναι η αγροτοδιατροφή. Την επένδυση σε τοπικά προϊόντα και κουζίνες. Την παροχή υπηρεσιών delivery.
Τουρισμός	<ul style="list-style-type: none"> Σχετικά ανεκμετάλλευτες εναλλακτικές μορφές τουρισμού (Πρόκειται για προκλήσεις που συνιστούν ταυτόχρονα και ευκαιρίες για ανάπτυξη) 	<ul style="list-style-type: none"> Επένδυση σε σχετικά ανεκμετάλλευτες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως είναι ο περιπατητικός, ο γαστρονομικός, ο καταδυτικός, ο αναρριχητικός, ο αθλητικός, ο ιατρικός, ο ιαματικός τουρισμός και ο αγροτουρισμός. Επένδυση στη διοργάνωση εγχώριων και περιφερειακών διακοπών, όπως και σύντομων ταξιδιών.
Εμπόριο	<ul style="list-style-type: none"> Οξεία ενεργειακή κρίση. Εντεινόμενες πληθωριστικές πιέσεις. Ψηφιακή και «πράσινη» υστέρηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. 	<ul style="list-style-type: none"> Εκτενέστερη αξιοποίηση ηλεκτρονικών υπηρεσιών Ίδρυση ηλεκτρονικών καταστημάτων.
Υπηρεσίες	<ul style="list-style-type: none"> Τα προβλήματα στον εξαιρετικά ευρύ τομέα των υπηρεσιών διαφοροποιούνται εν αναλόγως του επιμέρους τομέα των παρεχόμενων υπηρεσιών, ενώ στο σύνολό του ο τομέας ξεχωρίζει εν γένει για την ψηφιακή ωριμότητά του 	<ul style="list-style-type: none"> Επένδυση στην ανάπτυξη ψηφιακών ειδικά υπηρεσιών Επένδυση στην ανάπτυξη υπηρεσιών τηλεκαπαίδευσης.
Πρωτογενής Τομέας	<ul style="list-style-type: none"> Εγκατάλειψη της παραγωγής/καλλιέργειας. 	<ul style="list-style-type: none"> Ανάπτυξη συνεργιών με άλλους τομείς αιχμής, όπως είναι η εστίαση. Αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας από μέρους των παραγωγών.

**Τομέας
Δραστηριότητας**

Προκλήσεις

Ευκαιρίες

- Τάση για αντικατάσταση της παραγωγής/καλλιέργειας εισαγωγές προϊόντων.
- Αξιοποίηση της τυποποίησης/μεταποίησης.
- Επένδυση στη βιολογική παραγωγή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Προτάσεις επέκτασης της επιχειρηματικής δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε.

Σε αυτό το πλαίσιο διαλόγου συζητήθηκαν τα παραπάνω δεδομένα όπως αυτά προέκυψαν από τις έρευνες αλλά και διατυπώθηκαν προτάσεις προς διαβούλευση από τους Κοι.Σ.Π.Ε. οι οποίοι διατύπωσαν τις δικές τους θέσεις, σχόλια και προτάσεις. Αναλυτικότερα:

3.1 Προτάσεις

Βάσει των ευρημάτων τα οποία προέκυψαν από τις τομεακές μελέτες δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε., οι προτάσεις του Συμβούλου για επέκταση της επιχειρηματικής δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε. συνοψίζονται ως εξής:

- Δεδομένου ότι το μέλλον του τομέα της καθαριότητας, αλλά και γενικότερα οι προοπτικές ανάπτυξης των επιχειρήσεων που παρέχουν ευρύτερο φάσμα υπηρεσιών προς άλλες επιχειρήσεις (facility management), είναι άμεσα συνυφασμένο με την αναμενόμενη, έστω με αργούς ρυθμούς, ευρύτερη ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, αλλά και ότι οι κατ' αποκλειστικότητα συμβάσεις συνιστούν ένα πλαίσιο σημαντικών ευκαιριών για δραστηριοποίηση των Κοι.Σ.Π.Ε. στον εν λόγω τομέα, **προτείνεται η συνέχιση της δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα της καθαριότητας και δημιουργία αποθεματικού για την επένδυση σε τομείς και δράσεις που εμφανίζουν μεγαλύτερη δυναμική ανάπτυξης, όταν δοθεί η ευκαιρία.**

Σημειώνεται ακόμα ότι τα υψηλά έσοδα από τις συμβάσεις με τους φορείς του δημοσίου για τις υπηρεσίες καθαριότητας δεν αποτελούν εγγύηση για βιωσιμότητα. Η βέλτιστη δυνατή διαχείριση είναι εκείνη που συνιστά τον κυριότερο παράγοντα για κερδοφορία.

- **Προτείνεται επένδυση – αν και με προσοχή – των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα της εστίασης**, όπως μια τέτοια προσπάθεια αντανακλάται π.χ. στην προσπάθεια διασύνδεσης μεταξύ των κλάδων της αγροδιατροφής και της εστίασης. Ευκαιρίες ανάπτυξης της εστίασης συνιστούν επίσης και η επικέντρωση σε τοπικά προϊόντα και κουζίνες, καθώς και η παροχή υπηρεσιών delivery.

Θα πρέπει ωστόσο να ληφθεί υπόψη και η εκτίμηση ότι ο πληθωρισμός και η αύξηση στην ενέργεια ενδέχεται να αποφέρουν ζημιές ακόμη και σε μια μέχρι πρότινος κερδοφόρα επιχείρηση.

- **Προτείνεται επένδυση των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα του τουρισμού**, όπως μια τέτοια προσπάθεια αντανακλάται π.χ. στην επένδυση σε παροχή υπηρεσιών που αφορούν σε

σχετικά ανεκμετάλλευτες εναλλακτικές μορφές τουρισμού (π.χ. περιπατητικός, γαστρονομικός, καταδυτικός, αναρριχητικός, αγροτουρισμός, αθλητικός, ιατρικός, ιαματικός).

- **Προτείνεται μεγαλύτερη επένδυση και στροφή των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα του εμπορίου**, όπως όμως μια τέτοια προσπάθεια αντανakλάται κατά βάση στην εκτενέστερη αξιοποίηση ηλεκτρονικών υπηρεσιών και την ίδρυση ηλεκτρονικών καταστημάτων. Ο λόγος είναι ότι, όπως και στον τομέα της εστίασης, είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη και η εκτίμηση ότι ο πληθωρισμός και η αύξηση στην ενέργεια ενδέχεται να αποφέρουν ζημιές ακόμη και σε μια μέχρι πρότινος κερδοφόρα επιχείρηση.
- **Προτείνεται μεγαλύτερη επένδυση και στροφή των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα των υπηρεσιών π.χ. μεγαλύτερη έμφαση στην εξυπηρέτηση και υποστήριξη πελατών και, πιο συγκεκριμένα, στην παροχή υπηρεσιών πληροφορικής.** Ευκαιρίες παρέχει επίσης και η ανάπτυξη και η παροχή υπηρεσιών τηλεκπαίδευσης.
- **Προτείνεται μεγαλύτερη επένδυση και στροφή των Κοι.Σ.Π.Ε. στον πρωτογενή τομέα, π.χ. εκτενέστερη αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας (από καλλιεργητικές εφαρμογές μέχρι ηλεκτρονικό κατάστημα) και τον έλεγχο από μέρους των παραγωγών της τυποποίησης/μεταποίησης και της διάθεσης του προϊόντος τους. Η προώθηση της τυποποίησης δεν απαιτεί μάλιστα να έχει κάποιος και την ανάλογη εγκατάσταση**, κάτι που πιθανόν να μην δικαιολογείται από μια μικρή σε ατομικό επίπεδο παραγωγή.

Είναι δυνατόν βέβαια περισσότεροι, ως συνεταιρισμός ή ως ομάδα παραγωγών, να αποκτήσουν από κοινού μια τέτοια εγκατάσταση. Είναι εφικτό όμως κάποιος και μόνος του να απευθυνθεί σε τυποποιητήριο τρίτου, το οποίο θα αναλάβει εργολαβικά την τυποποίηση του παραγόμενου προϊόντος (με τον παραγωγό να εισφέρει το προϊόν και ενίοτε τη συσκευασία και τον εργολάβο να αναλαμβάνει την πλήρωση της συσκευασίας και ενίοτε την τοποθέτηση των ετικετών, κ.λπ.).

Η βιολογική παραγωγή αποτελεί μία πρόσθετη προτεραιότητα για την οποία θα χρειαστεί η εφαρμογή συγκεκριμένων διαδικασιών π.χ. ειδικές πιστοποιήσεις, ειδικούς τρόπους καλλιέργειας κλπ. Ομοίως και η ανάπτυξη συνεργειών με άλλους τομείς αιχμής της ελληνικής οικονομίας, όπως είναι η εστίαση.

- **Προτείνεται η ανάπτυξη συνεργειών μεταξύ των Κοι.Σ.Π.Ε. και άλλων μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ως έναν τρόπο διασφάλισης της βιωσιμότητας των Κοι.Σ.Π.Ε, αλλά και ενδυνάμωσης παράλληλα της τοπικής επιχειρηματικότητας.**

Τέτοιου τύπου συνέργειες οδηγούν σε ανταλλαγή τεχνογνωσίας και αμοιβαία στήριξη, υπό όρους όμως, όπως είναι ο σεβασμός στην εργασία. Στην κατεύθυνση για συνεργασία με μικρομεσαίες επιχειρήσεις εμπόδιο αποτελεί η μη κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των Κοι.Σ.Π.Ε. ενώ πιο εφικτή χαρακτηρίζεται η συνεργασία μεταξύ Κοι.Σ.Π.Ε. και Κοιν.Σ.Επ. που ανήκουν στο οικοσύστημα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.Α.Ο.).

Βάσει των ευρημάτων της έρευνας που διεξήχθη στο πλαίσιο του παρόντος Υποέργου, τομέας στον οποίο είναι περισσότερη εφικτή η ανάπτυξη συνεργειών με επιχειρήσεις της ελεύθερης αγοράς είναι κατεξοχήν εκείνος της εστίασης. Όσον αφορά το κοινωνικό αποτύπωμα, ο τομέας της εστίασης αποτελεί πεδίο για καθημερινή συναναστροφή και αλληλεπίδραση των Λ.Υ.Ψ.Υ. με μέλη της κοινότητας, δημιουργώντας έτσι δυνατότητες διαλόγου σχετικά με το κοινωνικό στίγμα στην ψυχική υγεία.

- **Προτείνεται η ανάπτυξη δράσεων από τους Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα της εκπαίδευσης,** τόσο στο εσωτερικό των Συνεταιρισμών για την ενίσχυση και εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού τους, όσο και προς Φορείς και μέλη της κοινότητας. Η τεχνογνωσία που προκύπτει από την πολυετή εμπειρία των Κοι.Σ.Π.Ε. θα πρέπει να αποκρυσταλλωθεί και να συστηματοποιηθεί σε προγράμματα κατάρτισης, δια βίου μάθησης κλπ. με στόχο την εκπαίδευση και επιμόρφωση των νέων επαγγελματιών στους Συνεταιρισμούς, των ίδιων των Ληπτών Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας αλλά και όλων των φορέων και ενδιαφερόμενων μερών σε ζητήματα κοινωνικής οικονομίας και εργασιακής ένταξης.
- **Προτείνεται τέλος η «ουσιαστική και εις βάθος» χαρτογράφηση των δεξιοτήτων των ατόμων που αντιμετωπίζουν ψυχοκοινωνικά προβλήματα, η οποία θα αποτελέσει και αυτή οδηγό για την ανάπτυξη νέων δράσεων από τους Κοι.Σ.Π.Ε.**

Το ανθρώπινο δυναμικό μιας επιχείρησης θεωρείται και ο πιο καθοριστικός παράγοντας για την επιτυχία της. Οι δεξιότητες, τα σχέδια, οι εμπειρίες και ιδέες των εργαζόμενων Ληπτών Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας μπορούν να αποτελέσουν αφετηρία για το συμμετοχικό σχεδιασμό νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, ενισχύοντας και την αυτοεκπροσώπηση των ίδιων στις διαδικασίες ανάπτυξης των Συνεταιρισμών.

Είναι αναγκαίο η επιχειρηματική δράση των Κοι.Σ.Π.Ε. να είναι οικονομικά βιώσιμη, αλλά παράλληλα να λαμβάνεται υπόψη και η επίδραση της απασχόλησης σε έναν συγκεκριμένο τομέα των ατόμων που αντιμετωπίζουν ψυχοκοινωνικά προβλήματα στη διαδικασία της θεραπευτικής τους αποκατάστασης. **Προτείνεται λοιπόν και η εντονότερη στροφή προς την παροχή υπηρεσιών, στο επίκεντρο των οποίων θα τίθενται οι ειδικές**

δεξιότητες και ικανότητες των ατόμων που αντιμετωπίζουν ψυχοκοινωνικά προβλήματα.

3.2 Η διαβούλευση με τους Κοι.Σ.Π.Ε

Το workshop ανέδειξε μια σειρά από συμπληρωματικές προτάσεις αναφορικά με την επέκταση της επιχειρηματικής δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε., από κοινού με πρόσθετες επιθυμίες και σχόλια των συμμετεχόντων στο workshop που συνοψίζονται ως ακολούθως:

- **Περαιτέρω δραστηριοποίηση των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα της εστίασης, μέσω του ανοίγματος κυλικείων (ή και υπηρεσίες catering, όχι μόνον σχολικά γεύματα), όπου το κόστος για μισθοδοσία και πρώτες ύλες είναι κατά κανόνα χαμηλότερο από ό,τι σε εστιατόρια π.χ.** Εκφράστηκε επίσης προβληματισμός από συμμετέχοντες στο workshop αναφορικά με την επένδυση στον τομέα της εστίασης γενικότερα (με αναφορά να γίνεται σε έως 30-40% αυξήσεις στο λειτουργικό κόστος).

Ιδιαίτερος προβληματισμός εκφράστηκε και για τις αυξήσεις στο ενεργειακό κόστος, σε συνδυασμό με έναν προβληματισμό για το εάν οι Ο.Τ.Α. θα ήταν διατεθειμένοι να καλύψουν αυτό το κόστος (στην περίπτωση π.χ. Κοι.Σ.Π.Ε. που θα αναλάμβαναν τη λειτουργία σχολικών κυλικείων). Ο ίδιος προβληματισμός εκφράστηκε και για το κόστος του ενοικίου λειτουργίας τέτοιων επιχειρήσεων, παράλληλα με αναφορά που έγινε στην οριακή κερδοφορία κυλικείου που λειτουργεί υπό την αιγίδα Κοι.Σ.Π.Ε. (σε ψυχιατρικό νοσοκομείο), με απαλλαγή από τις σχετικές λειτουργικές δαπάνες.

Είναι αναγκαίο ωστόσο να γίνει αναφορά και στην τοποθέτηση συμμετέχουσας στο workshop, η οποία εξέφρασε τις σημαντικές αμφιβολίες της για το κατά πόσο οι Κοι.Σ.Π.Ε. που λειτουργούν στην περιφέρεια είναι σε θέση να υπερβούν εμπόδια και να αποκτήσουν πρόσβαση στη λειτουργία ενός κυλικείου.

- **Ανάπτυξη δραστηριοτήτων από μέρους των Κοι.Σ.Π.Ε. που θα βασίζονται στη συνέργεια τουρισμού και πρωτογενούς τομέα (ειδικά εναλλακτικών μορφών τουρισμού, π.χ. γαστρονομικός τουρισμός, ακόμη και σε περιοχές που δεν θεωρούνται ως κατεξοχήν τουριστικές).** Εκφράστηκε ωστόσο προβληματισμός αναφορικά με τα εμπόδια που θέτει η έλλειψη σχετικών υποδομών, ενώ επισημάνθηκε και ο σημαντικός ρόλος που έχει τη δυνατότητα να παίξει το 'τοπικό οικοσύστημα'.
- **Ανάπτυξη δραστηριοτήτων από μέρους των Κοι.Σ.Π.Ε. που θα βασίζονται σε συνέργειες ανάμεσα στην εστίαση και άλλους τομείς (π.χ. τον πρωτογενή τομέα, το εμπόριο, τις υπηρεσίες, τον τουρισμό)**· με την επισήμανση ότι, στην παρούσα

τουλάχιστον συγκυρία, πλην των κυλικείων, το πλέον αισιόδοξο σενάριο δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον τομέα της εστίασης είναι μέσω της ανάπτυξης δράσεων που βασίζονται στη συνέργεια εστίασης και τουρισμού.

- **Μεγαλύτερη επένδυση των Κοι.Σ.Π.Ε. στην 'ήπια' διαχείριση απορριμμάτων/την ανακύκλωση (και τη λεγόμενη 'ανταποδοτική' ανακύκλωση).**
- **Δημιουργία ψηφιακής πλατφόρμας (δικτυακής πύλης), η οποία να δίνει πρόσβαση σε δυνητικούς πελάτες για αγορά των προϊόντων που παράγουν οι Κοι.Σ.Π.Ε.**

Κατά τη διαβούλευση συζητήθηκαν οι παρακάτω επιμέρους στρατηγικές για την επιτυχή δραστηριοποίηση των Κοι.Σ.Π.Ε. σε νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Συγκεκριμένα:

- Συστηματική χαρτογράφηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και των δυνατοτήτων ανάπτυξης και οικονομικής δραστηριοποίησης κάθε Κοι.Σ.Π.Ε. σε επίπεδο τοπικής οικονομίας, ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε τόπου (π.χ. στην Κρήτη, όπως αναφέρθηκε, φαίνεται ότι υπάρχουν εξαιρετικές δυνατότητες δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. στον πρωτογενή τομέα).
- Συστηματική χαρτογράφηση των δεξιοτήτων των εργαζομένων στους Κοι.Σ.Π.Ε. και διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων και κύκλων κατάρτισης για την περαιτέρω ενίσχυση των δεξιοτήτων αυτών.
- Αναγκαιότητα ενημέρωσης των Δήμων/Περιφερειών για το έργο των Κοι.Σ.Π.Ε. (όπως και για τις καλές πρακτικές που αναδεικνύονται μέσα από το εν λόγω έργο) υπό την αιγίδα της Π.Ο.Κοι.Σ.Π.Ε.
- Αναγκαιότητα για άσκηση μεγαλύτερης πίεσης από τους Κοι.Σ.Π.Ε. στην πολιτεία/τους αρμόδιους φορείς για την ανάπτυξη δομών/έργων/ χρηματοδοτικών εργαλείων που θα λειτουργήσουν υποστηρικτικά για τους Κοι.Σ.Π.Ε, αλλά και την Κ.Αλ.Ο. εν γένει (όπως ήταν η πρωτοβουλία για τη δημιουργία Κέντρων Στήριξης για την Κ.Αλ.Ο.).
- Ανίχνευση της δυνατότητας των Κοι.Σ.Π.Ε. να εστιάσουν περισσότερο και σε άλλα μέλη ευάλωτων ομάδων, όπως είναι π.χ. οι πρόσφυγες και γυναίκες που έχουν

υποστεί κακοποίηση (ακόμη και αν δεν αντιμετωπίζουν ψυχοκοινωνικά προβλήματα).

- Διερεύνηση της δυνατότητας κάθε Κοι.Σ.Π.Ε. για συμμετοχή σε συνεργατικά σχήματα που λαμβάνουν υπόψη το ζήτημα της ενέργειας (με αφορμή την αύξηση του σχετικού κόστους), ανοίγοντας τον δρόμο για ένταξη ή/και δημιουργία «Ενεργειακής Κοινότητας» μεταξύ Κοι.Σ.Π.Ε. και άλλων Κοιν.Σ.Επ.

Για την αποτίμηση τέλος της δυνατότητας ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας ανά Κοι.Σ.Π.Ε. (και άρα κατά περίπτωση) οι συμμετέχοντες στο workshop συμφώνησαν ότι για την ανάληψη νέας επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι απαραίτητο να λαμβάνεται υπόψη/να διερευνάται κάθε φορά και το κατά πόσο πληρούνται 3 διακριτές προϋποθέσεις σχετικά με την εφικτότητά της, τη συμβολή της και τις απαιτήσεις της σε συνέργειες- συνεργασίες:

Συγκεκριμένα:

α). Η πρώτη προϋπόθεση, δηλαδή **η εφικτότητα**, αφορά στα κεφάλαια, τον εξοπλισμό και το προσωπικό/την τεχνογνωσία που απαιτούνται για τον σχεδιασμό και ιδίως την υλοποίησης μιας επιχειρηματικής δράσης.

β). Η δεύτερη προϋπόθεση, δηλαδή **η συμβολή**, αφορά στο κατά πόσο μια επιχειρηματική δράση θα συμβάλλει στην επαγγελματική αποκατάσταση των Λ.Υ.Ψ.Υ., καθώς και στην ενίσχυση της βιωσιμότητας και της αναγνωρισιμότητας των Κοι.Σ.Π.Ε.

γ). Η τρίτη προϋπόθεση, δηλαδή **οι απαιτήσεις σε συνέργειες-συνεργασίες**, αφορά στο κατά πόσο είναι εφικτή στην πράξη η εμπλοκή και η συνεργασία με άλλους φορείς για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας επιχειρηματικής δράσης, όπως και τις προϋποθέσεις συμμετοχής των Κοι.Σ.Π.Ε. (και των συνεργαζόμενων με αυτούς φορέων), τόσο σε διαγωνισμούς του δημοσίου όσο και σε κοινοπραξίες Κοιν.Σ.Επ.

Το αποτέλεσμα αυτό της διαβούλευσης αποτελεί και τη βάση για το **reengineering** των Συνεταιρισμών για την επιλογή, το σχεδιασμό και την υλοποίηση νέων επιχειρηματικών δράσεων.

Εν κατακλείδι το αποτέλεσμα του workshop συνοψίζεται στον παρακάτω Πίνακα όπου παρουσιάζεται η σύνθεση των Προτάσεων Επέκτασης της Επιχειρηματικής Δραστηριότητας των Κοι.Σ.Π.Ε. όπως προέκυψαν στο Workshop

Παραδοτέο 2.3.4 Προτάσεις νέων τομέων επιχειρησιακής δραστηριότητας στη βάση των αναδυόμενων ευκαιριών στην ελληνική αγορά

Τομέας Δραστηριότητας	Προτάσεις	Διαβούλευση με τους Κοι.Σ.Π.Ε.
<i>Καθαριότητα</i>	<ul style="list-style-type: none"> Συνέχιση της δραστηριοποίησης των Κοι.Σ.Π.Ε. και δημιουργία αποθεματικού για την επένδυση σε τομείς και δράσεις που εμφανίζουν μεγαλύτερη δυναμική ανάπτυξης, όταν δοθεί η ευκαιρία. 	<ul style="list-style-type: none"> Συμφωνία των συμμετεχόντων για τις περιορισμένες δυνατότητες στον τομέα της καθαριότητας
<i>Εστίαση</i>	<ul style="list-style-type: none"> Προσεκτική επένδυση με προσπάθεια διασύνδεσης μεταξύ των κλάδων της αγροδιατροφής και της εστίασης. Επικέντρωση σε τοπικά προϊόντα και κουζίνες Παροχή υπηρεσιών delivery 	<ul style="list-style-type: none"> Επένδυση μέσω του ανοίγματος κυλικείων (ή και υπηρεσίες catering, όχι μόνον σχολικά γεύματα), όπου το κόστος για μισθοδοσία και πρώτες ύλες είναι κατά κανόνα χαμηλότερο από ό,τι σε εστιατόρια
<i>Τουρισμός</i>	<ul style="list-style-type: none"> Επένδυση σε παροχή υπηρεσιών που αφορούν σε σχετικά ανεκμετάλλετες εναλλακτικές μορφές τουρισμού 	<ul style="list-style-type: none"> Ανάπτυξη δραστηριοτήτων από μέρους των Κοι.Σ.Π.Ε. που θα βασίζονται στη συνέργεια τουρισμού και πρωτογενούς τομέα (ειδικά εναλλακτικών μορφών τουρισμού, π.χ. γαστρονομικός τουρισμός, ακόμη και σε περιοχές που δεν θεωρούνται ως κατεξοχήν τουριστικές).
<i>Εμπόριο</i>	<ul style="list-style-type: none"> Εκτενέστερη αξιοποίηση ηλεκτρονικών υπηρεσιών και την ίδρυση ηλεκτρονικών καταστημάτων 	<ul style="list-style-type: none"> Δημιουργία ψηφιακής πλατφόρμας (δικτυακής πύλης), η οποία να δίνει πρόσβαση σε δυνητικούς πελάτες για αγορά των προϊόντων που παράγουν οι Κοι.Σ.Π.Ε.
<i>Υπηρεσίες</i>	<ul style="list-style-type: none"> Μεγαλύτερη έμφαση στην εξυπηρέτηση και υποστήριξη πελατών και, πιο συγκεκριμένα, στην παροχή υπηρεσιών πληροφορικής Ανάπτυξη και παροχή υπηρεσιών τηλεκπαίδευσης 	<ul style="list-style-type: none"> Μεγαλύτερη επένδυση των Κοι.Σ.Π.Ε. στην 'ήπια' διαχείριση απορριμμάτων/την ανακύκλωση (και τη λεγόμενη 'ανταποδοτική' ανακύκλωση).
<i>Συνδυασμός Δράσεων</i>	<ul style="list-style-type: none"> Ανάπτυξη δραστηριοτήτων από μέρους των Κοι.Σ.Π.Ε. που θα βασίζονται σε συνέργειες ανάμεσα στην εστίαση και άλλους τομείς (π.χ. τον πρωτογενή τομέα, το εμπόριο, τις υπηρεσίες, τον τουρισμό) 	<ul style="list-style-type: none"> Συμφωνία των συμμετεχόντων για τις δυνατότητες ανάπτυξης συνδυασμένων δράσεων